

LES TERRES GIRONINES DURANT L'OCUPACIÓ FRANCESA DE 1694-98: UNA APROXIMACIÓ

PER

AGUSTÍ ALCOBERRO

«No hubo suceso en la época moderna de mayores consecuencias para el Ampurdán como la paz llamada de los Pirineos, cuando por ella pasó el Rosellón a formar parte de la monarquía francesa. Cesó en un momento la circunstancia de estar nuestra comarca guardada al Norte por otra catalana; antes el Ampurdán quedó desde luego tierra fronteriza entre dos grandes estados, las más de las veces enemigos, y de aquí las gargantas de sus montes convertidas en puertas de Francia y España, sus ríos, que corren paralelos a la frontera, en líneas de defensa, sus campos, campos de batalla de formidables ejércitos, y la comarca, víctima de su nueva situación, despoblada y cubierta de ruínas»¹. La cita, que pertany a Pella i Forgas, podria ser corroborada per altres autors posteriors².

Cal dir, tanmateix, que si el segle XVII català continua mostrant un important buit historiogràfic, això és molt més cert encara per al seu darrer terç. Als coneixements incipients sobre el creixement econòmic d'aquest darrer període, s'han afegit últimament treballs sobre l'evolució política general³, o sobre les revoltes camperoles de la Catalunya cen-

¹ PELLA I FORGAS, Josep: «*Historia del Ampurdán. Estudio de la civilización en las comarcas del Noreste de Cataluña*». B, 1883. P. 731.

² Vegeu: SANABRE, Josep: «*La Guerra «dels Segadors» en el Ampurdán y la actuación de la casa condal de Peralada*». Biblioteca del Palau de Peralada, 1953. P. 33.

³ SÁNCHEZ MARCOS, Fernando: «*Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los segadores (1.652-1.679)*». B, U.B., 1983.

tral⁴. El present treball pretén obrir un nou camp d'estudi: la problemàtica de les invasions franceses, gairebé diria anuals des del Tractat dels Pirineus, i la seva incidència en les zones de frontera, que hagueren d'acostumar-se a ser terra d'ocupació militar permanent de dos exèrcits forasters. Crec que aquest camp d'estudi és bàsic, tant per situar en el seu just punt l'evolució econòmica i política del Principat, com per entendre actituds polítiques posteriors (com l'arregliment majoritari dels catalans a favor de l'arxiduc Carles durant la Guerra de Successió⁵.

Ens centrarem en el període 1694-98, en el qual s'esdevé l'ocupació més perllongada de l'Empordà, del Gironès, i de gran part de la Garrotxa, la Selva i fins i tot el Maresme (i durant uns mesos, l'ocupació de la major part de Catalunya —Barcelona és lliurada a les tropes franceses l'agost de 1697, i restarà en les seves mans fins al gener de 1698, tres mesos i mig després la signatura del Tractat de Ryswick—). La magnitud geogràfica i cronològica d'aquesta ocupació justifica a bastament la necessitat d'estudis sobre el període.

Un primer fet que sobtà els catalans coetanis fou la passivitat i poca combativitat de l'exèrcit regular espanyol. Roses, considerada tradicionalment plaça inexpugnable, caigué només després de set dies de setge, el juny de 1693. El cas fou tan escandalós que el virrei duc d'Escalona detingué i obrí procés al governador ocasional de la plaça, Gabriel de Quiñones⁶. «El duque formóle proceso, corrieron varios papeles, y al fin después de tiempo salió libre», escriu Narcís Felíu de la Peña⁷. Els plecs de descàrrec dels caporals⁸ i del governador de la Plaça⁹ no afegeixen res

⁴ KAMEN, Henry: «Una insurrección olvidada del siglo XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688», a «*Recerques*», 9. P. 11-28.
DANTÍ, Jaume: «La revolta dels Gorretes a Catalunya (1687-1689)», a «*Estudis d'Història Agrària*», 3. P. 79-99.

FERRER, Llorenç: «L'avalot de les faves a Manresa. Un moment de la revolta de la terra a Catalunya el 1688», a «*Recerques*», 11. P. 125-135.

⁵ Punt ja insinuat per RAGON, Joaquim: La formació del partit austracista a la Catalunya abans de la Guerra de Successió», a «*Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*». B. U.B., 1985.

⁶ El governador, Pere de Rubí, havia caigut ferit i moriria al cap de pocs dies. Vegeu: «*Copia de dos reales cartas (...) al general de artillería D. Pedro de Rubí...*». B. Joan Jolis, 1693. Biblioteca de Catalunya (B.C.) Fullets Bonsoms (F.B.) 5.088.

⁷ «*Anales de Cataluña...*». B. Joan Pau Martí, 1709. Vol III. Totes les indicacions que faré sobre aquest llibre corresponen a les pàgines 410 a 442.

⁸ «*Satisfacción jurídica, militar y política, al cargo con el Procurador Fiscal de la Audiencia General del Ejército de Cataluña pretende à criminar a los cabos principales...*». B. Martí Gelabert, 1694. B.C. F. B. 2.504.

⁹ B.C. F.B. 5.473.

de bo per a l'exèrcit espanyol. Els advocats d'aquest darrer, en un text de 21 cares amb 91 citacions d'autors bíblics, clàssics i moderns, remarquen la fragilitat de la Plaça («por la parte que se atacó la plaça son los dos baluartes vazíos, la cortina sin terraplén (...), los parapetos tan delgados, que a mosquetaços se podrán derribar, la artillería poca (...))», la insuficiència de la guarnició («no avía más que 1.440 nombres (sic) (...), y aún los más de los soldados eran gente bisoña de reclutas») i l'escassetat i baixa qualitat del material.

L'ocupació de Roses —que els francesos no abandonarien en acabar la campanya militar d'aquell estiu— va ser només un prolegomen de la campanya de la primavera de 1694. L'exèrcit del duc de Noailles entrà a l'Empordà amb 25.000 homes. Les tropes espanyoles no van oferir resistència fins a la batalla del Ter: va ser la batalla de Verges (o del Ter) de 27 de maig, de nefastes conseqüències per als defensors. Pella parla de 5.000 morts i 3.500 detinguts en l'exèrcit espanyol. Feliu de la Peña, alhora que remarca l'actuació correcta del terç de la Diputació, dóna la culpa de la derrota a les forces castellanès: els soldats, novells, «antes servían de embaraço, que de provecho por no ser disciplinados, ni ser fácil en poco tiempo enseñarles el arte, modo de disparar, jugar las armas, ni perderles el temor»; el virrei «olvidó fortificar sus Cuarteles, juzgando no poder vadearse [el riu]. Estava descansando nuestro Ejército, como sino tuviera el Enemigo delante».

La derrota del Ter obria camí a l'ocupació de tot un seguit de places: Palamós¹⁰, Girona¹¹, Hostalric. Les tropes franceses arribaren en pocs dies fins a la Roca del Vallès i Arenys; àdhuc, «con ochenta miqueletes de Francia» ocuparen momentàniament Corbera del Llobregat a finals de juliol —segons Narcís Feliu de la Peña—, fet que provaria les simpaties vers la causa francesa d'una part de la pagesia del país. El 8 de setembre queia Castellfollit. Així s'anava a establitzar una frontera, amb dues puntes de llança —Castellfollit a la Garrotxa i Hostalric (i, en ocasions, Blanes) a la Selva— i un epicentre resguardat al Gironès i a l'Empordà. Amb lleugeres variacions, es mantindria estacionària fins a l'ofensiva francesa de 1697.

Com afectà l'ocupació francesa la vida quotidiana dels pobles ocupats? Distingiria, a grans trets, dues zones: la plenament ocupada

¹⁰ «Relació del siti posat a la Plaça de Palamós per lo Exèrcit Francès. comandat per lo Duch de Noailles als 31 Maig 1694». Text manuscrit. B.C. F.B. 5.111.

¹¹ GRAHIT, Emili: «El sitio de Gerona en 1.694. Extracto de documentos inéditos», a «Revista de Gerona», XVIII, 1894. P. 23-30, 54-62, 86-92.

(Empordà, Gironès) i la frontera, amb espais més o menys amplis de terra de ningú (Garrotxa, Gironès nord, la Selva, Maresme).

Per al primer cas, em centraré d'antuvi en una vila reial: Torroella de Montgrí, que el 1718 tenia prop de 2.000 habitants. En el terreny estrictament polític, l'ocupació francesa sembla que no afectà excessivament la vila. El «*Llibre de Conclusions*» de la vila¹² se seguí sense gairebé interrupcions. Els diversos càrrecs municipals (3 còsols, 1 clavari, 2 oïdors de comptes, 1 mostassaf, un total de 29 consellers i dos estimadors) no van ser canviats. I el procés insaculatori fou seguit aquells anys amb tota normalitat (ajustament dels noms de les bosses cada 31 de desembre, insaculació dels càrrecs l'1 de gener, elecció de dos estimadors el primer diumenge següent). El consell de la vila es limità, no sé si per pròpia voluntat, a enviar dues dotzenes de pollastres a l'oficialitat francesa en el moment de l'ocupació¹³; com també, en ser novament a mans de l'exèrcit espanyol, determinà «que se fesen las festas de las paus (...) ab tot lo millor modo se poguessan fer, y que se gastassen per ditas cosas allò que se hauria de menester»¹⁴.

Contràriament, en l'ordre econòmic i financer, l'ocupació militar pesà molt. L'exèrcit francès —i així ho ha provat a bastament Núria Sales¹⁵— vivia dels territoris que ocupava.

Això queda perfectament reflectit en una ordre donada pel duc de Noailles, al camp de Banyoles, a finals de setembre de 1694, per preparar el quarter d'hivern que es preveia per a les seves tropes. Diu l'ordre que «nous avons ordonné et ordonnons que les dites troupes tant d'Infanterie, Cavallerie que Dragons auront et recevront des Consuls des villes et lieux ou elles seront en quartier, la paye de campagne sur le pied de l'ordonnance de Sa Majesté portant reglement pour la subcistance de ses troupes, la quelle leur sera payée, par avanse en arivant de dix en dix jours pendant le temps qu'elles resteront dans les dits quartiers, et pour donner moyens aux troupes d'infanterie de pouver plus facilement subcister pendant le temps que elles seront dans les dits quartiers que la viande leur sera fournie par l'entrepreneur de cette fourniture».

¹² Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí (A.M.T.). «*Llibre segon de determinations, conclusions y de càvalars dels actes fará la Universitat de la vila de Torroella de Montgrí* (1681-1705) («L.C.»).

¹³ «a 26 al dit maig tinch pagat per dos dosenas de Pollasatras que se són anviats al General, de fransa... 3 lliures 12 sous» A.M.T. «*Papers de Clavari*» —1694— Josep Mir.

¹⁴ A.N.T. «L.C.», 17-I-1698.

¹⁵ «Miquelets catalans i protestans del Llenguadoc», a «*L'Avenç*», 56. P. 15-23.

També, «les dits Bailles et Consuls fourniront aussy le grain pour la subcistance des chevaux des Officiers, Cavaillers, et Dragons (...) a raison de trois sacz pour chaque compagnie, et deux sacz pour l'estat major, chaque sac composé de cinq mesures d'orge ou avoine, et a deffaute d'avoine, ou orge, du seigle, metal ou bled, composé de quatre mesures, et outre cela le foin, et paille, servant les ordres que Monsieur l'Intendant endonnera».

També les viles hauran de donar aliment als soldats, en aquells casos que la Intendència no ho pugui fer. Caldrà donar a cada un «une ration de pain entre bis et blanc par jour du poids de deux livres cuit». Finalment, les viles hauran d'oferir llit i foc a les tropes ocupants¹⁵
bis

A Torroella s'hi trobaven allotjades dues companyies de dragons. En una primera fase, entre novembre i desembre de 1694, visqueren a la mateixa casa de la vila; posteriorment, la universitat degué oferir-los altres habitatges.

Al «*Llibre de Conclusions*» apareixen sovint indicacions que s'ha de pagar les tropes allotjades: «se ha de pagar tots els mesos al sr. Compta Patije coronell dels regimens de dragons» (22-XI-1694); «que se done tots los dies a quiscun soldat [hi ha ratllat: «als soldats»] que astan allotgats en dita vila coranta dinés» (1-XII-1694); «se avia de pagar tots los mesos mil y dosentas lliuras y sent setanta corteras de blat a dos companyäs del regiment del Compta Patie» (20-II-1695); «lo comendant que astà allotgat en dita vila ab lo regiment dels alemaines» demana el tall de la carn (12-III-1696); el duc de Vendôme dona ordre que es retinguin al magatzem de la vila 4.000 quintars de blat, poc després de la sega (5-VII-1696)¹⁶...

La vila ha d'alimentar també els cavalls de les tropes. En absència d'ordi i civada, la vila ha de lliurar a l'exèrcit 500 quarteres de blat per als cavalls el gener de 1695. Cent quarteres són comprades a Francesch Ardèvol (a 4 lliures i 10 sous la quartera); hom es compromet a pagar-li en trenta dies, o a donar-li de censal. Unes altres 200 quarteres, a Josep March; hom li paga 225 lliures al moment, unes altres 225 a trenta dies, i les altres 450 són commutades per l'arrendament del monopoli municipal

¹⁵ bis Ordre del duc de Noailles. Camp de Banyoles. 29-set-1694. Col·lecció Marés. Museu de l'Empordà. Figueres.

¹⁶ Les cites corresponen a A.M.T. «L.C.» P. 171v, 172v, 177r, 181r i 183v.

del pou de glaç. Finalment, hom compra 200 quarteres a Salvador Quintana, mantellevant 900 lliures a font de censal¹⁷.

La lliçó sembla ben apresada per als anys següents: el 12 de març de 1696 el consell es reuneix al convent de Sant Agustí «per astà la casa de la vila acopada de sivada per al serví del rey»¹⁸. Les servituds poden ser també de palla: l'agost de 1697 hom exigeix que facin un lliurament de palla al port de l'Estartit, i que allí vigilin el carregament¹⁹.

Hom exigeix també, més en general, altres servituds; potser la més habitual és la de transport de carretes²⁰. En alguns casos, però no excessius, hom fa participar la vila en la vigilància. Així, el juny de 1696 es rep un ordre del «Prinsp. de Mandoma general de la armada francesa que se fes guarda del fortí que hés a la vora del veí de Ter al teretori del pas de las vaças»²¹.

Evidentment, les servituds a l'exèrcit francès no són pas les úniques. També la universitat haurà de finançar les despeses de l'exèrcit espanyol quan aquest ocupi la vila. Així, a partir de febrer de 1698, s'hi allotjaran 300 soldats. Al març, se'ns informa que hom paga «al senyor tinent general don Miquel de Otaso de contribusió (...) sis lliuras en lo temps que està en la present vila y set lliuras quan estiga fora». Deu dies després es diu que «dit senyor tinent general ocasiona un excessiu gasto y molèstia» i es decideix «ab ell concordarse del millor modo sia posible prometentli donar una quantitat ab la qual dita universitat stiga lliura de tan gran gasto»²².

Com veiem, els problemes econòmics són inherents a tota ocupació militar; tanmateix, el «*Llibre de Conclusions*» no registra cap protesta semblant mentre la vila és ocupada per les tropes franceses; i tanmateix, la taxa contributiva era enorme. La conclusió sembla òbvia.

Mantenir una economia de guerra forçava la universitat a cercar fonts d'ingressos extraordinaris, més enllà de l'explotació o arrendament dels monopolis municipals. El 25 de novembre de 1694 hom decideix, per exemple, fer un tall de 1.600 lliures. L'interès d'aquesta talla és en la des-

¹⁷ A.M.T. «L.C.». P. 176.

¹⁸ A.M.T. «L.C.». P. 181r.

¹⁹ A.M.T. «L.C.». P. 190v.

²⁰ A.M.T. «L.C.». P. 170v, 171r.

²¹ A.M.T. «L.C.». P. 183r.

²² A.M.T. «L.C.». P. 175v, 195v, 196v.

cripció que en fa el «*Llibre de Conclusions*»: «que agan de tallar a quiscuna persona per vasana de tera y qui no tindrà teras se.ls haga de valuar las casas. Tant qui té teras com qui.n té [«qui no en té», cal entendre] se'ls àgia de valuar las casas»²³. Es tracta, doncs, d'un impost proporcional i territorial. ¿Cal entendre que també pagaven els privilegiats? En aquest cas, això ens apropiaria a l'impost del batalló, que va ser pagat durant la guerra de Separació, i al posterior cadastre.

D'altra banda, el consell farà importants esforços per lluir censals. En aquest sentit es pronuncia l'1 de desembre de 1694 i el 13 de maig de 1696²⁴. En aquest segon cas, tot prenent la decisió de vendre el màxim nombre de blat de la sega immediata (decisió potser avortada per un ordre del duc de Vendôme abans esmentada). Tanmateix, un ordre de René Desgrigny, «consellier du Roy en ses Conseils, Intendant de Justice, Police, Finances et Fortifications de Catalogne, et des Armées de sa Majesté» de 26 de març de 1697²⁵ em permet de creure que els censals continuaven essent immensos. Diu l'ordre que atès que la vila «est obligée de continuer ces fournitures aux troupes et autres charges pendant le reste du present quartier d'hyver, Nous Pour luy en faciliter les moyennes avons ordonné que la ditte Communauté ne sera poin tenue de payer ny acquiter aucunes des dittes pensions et censaux ny autres debtes qu'a la Recolte prochaine a l'offer de quoy Duffendons a tous dis Creanciers ou Censalistes de la poursuivre ni Inquieter pour raison de ses Debtes et pensions qu'apres la Recolte faite a peine de nulités».

La situació de Torroella de Montgrí devia ser generalitzable a la resta de viles de l'Empordà i el Gironès. A La Bisbal vaig poder localitzar la còpia d'una carta sense data, en la qual la universitat demana que li sigui anul.lada una multa de 2.500 lliures, moneda de França, per l'assassinat, en el seu terme, d'alguns dragons²⁶. Després d'afirmar que els miquelets que tendiren l'emboscada són «des gens qui manquent de cette ville il y a long temps» i «des gens que la plus part d'Iceux n'ont point de biens à perdre», recorda els impostos pagats per la vila des de l'ocupació francesa: «la premiere année la ditte ville fit de depeuce pour le Service du Roy, et paye des troupes cinquante mille livres monoÿe de France, et de

²³ A.M.T. «L.C.». P. 172r.

²⁴ A.M.T. «L.C.». P. 172v, 182v.

²⁵ A.M.T. «*Papers del Clavari*» —1697— Mariano Pagès.

²⁶ Arxiu Comarcal de La Bisbal. «*A Son Altesse Monseigneur le Duc de Vendôme ViceRoy de Catalogne*» S.d. Carpeta «*Papers diversos 1650-1700*».

depuis avec le quartier d'Hiver passé, et garnisson il y a eüe et mesme presentement il y a dans le Chateau de cette ville, elle a depencé de tres grandes sommes tant pour le comandement, chandeles, huile pour les corps de garde, fortifications, conductions de pailles, voitures et autres choses requises pour le service de Sa Majesté», per la qual cosa «la ditte ville a esté obligée d'emprunter a interés». La situació es presenta tan greu que si hòem ha de pagar la multa «la ditte ville restera sans presque aucun habitant».

En un fullet publicat a Barcelona, que reprodueix la carta d'un gironí a aquella ciutat²⁷, hom pot llegir que Girona ha de pagar «cada año para salario del governador, y oficiales doze mil escudos, y al principio veinte y sinco mil, sin lo que el clero contribuyó, que fue cantidad considerable, y lo que las iglesias, que por la composición de las campanas (sic) dieron dos mil doblones, cobrando assimismo por otra parte lo resultado de los derechos de la Generalidad, que también tienen arrendado, de calidad, que aviéndose extenuado los depósitos, y emolumentos comunes, y solicitando nueva composición, se ofreció la Ciudad a entregarles todas las rentas y derechos». Assegura el text que l'exèrcit francès, des del moment de la rendició va demanar «alojamiento para más de tres cientos Oficiales, y lo consiguieron violentamente, sin exceptuación de Ecclesiásticos, Nobles, Cavalleros y Plebeyos».

La situació era lleugerament diferent a les zones situades en la nova frontera, i fins i tot a pobles on no hi havia guarnicions permanents. L'ocupació mai no s'hi degué normalitzar plenament; els pobles intentaven sostreure's als impostos dels dos exèrcits. Això anava a donar lloc a accions de càstig per garantir-ne el cobrament: segrestament de Jurats (com el que explica Feliu de la Penya l'hivern de 1695 en els casos de Malgrat, Pineda i Calella), o saqueigs d'esglésies. Hom parla de més de vint esglésies saquejades en la campanya de 1694. El 29 de maig de 1695 van ser saquejades quatre esglésies²⁸. El rector de Lligordà, una d'elles, en una carta adreçada al bisbe de Girona, explica que ell i el seu pare ven ser despullats pels soldats francesos (i irlandesos) «pegantnos a un, y a altre cops de punys»; l'església va ser forçada, saquejada i greument mal-

²⁷ «Papel que escribió un ciudadano de Gerona (dominada por Franceses) a la Excellentissima Ciudad de Barcelona, que se ha traducido del Idioma Cathalán» B. 1695. B.C. F.B. 2.506. No conec estudis sobre l'ocupació francesa de Girona. N'hi ha sobre el setge (GRAHIT, *Op. cit.*) i sobre el període posterior (VICENS VIVES, Jaume: «Gerona después de la Paz de Ryswick», a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* G, 1947).

²⁸ «Relació de las bárbaras, sacrílegas, e inauditas hostilitats, que executaren las tropas Francesas lo día 29 de Maig 1.695 en los llocs de Lligordà, Dosqués, Meyà y Beudà...» B.C. F.B. 5.544.

mesa, sense que «fonch nostre Senyor servit de enviarnos un consuelo de Micalets, y Paysans»; «també entraren tres Francesos a cavall dins la Iglésia, y se passejaren dins de ella a cavall». Per Núria Sales sabem que entre els soldats francesos hi havia força protestants del Llenguadoc; i que, segons el duc de Noailles, la causa francesa perd popularitat al camp català després del saqueig d'esglésies²⁹. Evidentment, la identificació de les tropes franceses amb luterans és utilitzada interessadament per la propaganda pro-espanyola: «intentan en algunos lugares del Pays», diu la carta d'un gironí abans citada (nota 27), «introducir sectas adulteradas, y condenadas, predicándolas sus Ministros infernales por las partes públicas».

També degué contribuir al desprestigi de les tropes franceses els excessos sobre la població civil propis de tota força d'ocupació. El text suara esmentat concreta, no sé fins a quin punt amb total veracitat, que «en Villuví, Villamala, Camallera y San Pedro Pescador forçaron diferents mugeres», i que a Blanes «intentaron quemar a un paysano para forçarle su muger».

El mateix Ramon de Trobat, «Conseller del Rey en son Consell de estat, primer president en lo Consell Soberà del Rosselló, Intendant de justícia, política, finances, fortificacions de Plaças de dita Província y de la Armada del Rey en Catalunya», en un ordre donat el juliol de 1694, ha de reconèixer que «no obstant los reiterats ordres (...) l'experiència nos ha fet vèurer que totes les precaucions se són presas, no deixan los Soldats de Cavall, y Dragons de entràr dins las casas, y algunas vegadas robar bestiar, motbles y altres coses». La solució que dóna Ramon de Trobat és de tipus institucional: cal que els jurats de les viles recullin els materials que se'ls exigeixen, per tal que el contacte dels militars amb la població civil sigui mínim. (vegeu nota 115 bis).

Això sens dubte funcionà a partir de l'hivern de 1694 en les poblacions on hi havia regiments estables, però es degué anar diluint en la proximitat de la frontera. Allí, la negativa d'algunes viles a pagar, i les accions més o menys espontànies dels miquelets, degueren donar major impunitat a les tropes franceses.

Són aquestes accions de resposta camperoles les qui donaran lloc a les represàlies més brutals. El 10 de març de 1695 eren cremades 16 cases a Sant Esteve d'en Bas; el maig del mateix any eren cremades cases i esglésies a Vidreres...

²⁹ SALES, Núria, *Op. cit.*

És precisament en la primavera de 1695 quan pot notar-se una major acció dels miquelets anti-francesos, que contrasta amb la desídia de l'exèrcit regular. Els fullets de l'època distingeixen: exèrcit regular, fonamentalment castellà; terç de Barcelona; cossos de miquelets (amb dos sectors: els qui, dirigits per Valeri Saleta i Blai de la Trinxeria, hostiguen des del Maresme i el Vallès la plaça d'Hostalric; i els qui, des de Vic, dirigits per Ramon Sala i Sassala (veguer de l'esmentada ciutat) i Josep Mas de Roda, assetgen Castellfollit); i, finalment, paisans, és a dir, veïns de les comarques afectades, cridats per via de sometent.

El 10 de març, miquelets i paisans topen amb les tropes franceses a la Vall d'en Bas i les persegueixen fins a Olot, on són fetes presoneres, malgrat haver-se refugiat al convent del Carme. Hom parla de 800 francesos presoners (entre altres, el governador de Castellfollit i altres oficials) i de 260 morts³⁰. L'acció va ser prou important per donar lloc a accions de gràcies a Vic³¹ i a Barcelona, i a romanços enaltint l'acció dels «leales catalanes y nuevos miqueletes»³².

Noves topades es repeteixen, hostigant els combois que pretenen entrar a Hostalric (19 de maig) o a Castellfollit (28 de maig); altres xocs es donen a Sant Llorenç de la Muga (16 de maig) o prop d'Espolla (juny). La publicitat d'aquests fets és enaltida per la publicació d'una «*Gazeta de Barcelona*», de periodicitat sovint setmanal³³.

Les accions, tanmateix, es redueixen a partir del mes de juny. Per a Feliu de la Peña, això és degut al canvi d'actitud del virrei, marquès de Gastañaga, davant la magnitud que prenen els miquelets. Feliu explica que els miquelets i paisans planejaven seriosament l'atac definitiu de Castellfollit, gràcies a l'ajut de «Luys Novas, Catalán, natural de Hospitalet, grande Ingeniero, y diestro Bombardero, que había pasado a Francia en tiempos de los disgustos de los paysanos por los alojamientos», que féu «un Trabuco que fabricó de madera, para arrojar bombas a la Plaça». «Viendo el virrey que esto iba de veras», atura el setge i fa marxar Novas a Barcelona. No només això, sinó que publica un edicte manant que miquelets i paisans no poguessin sortir «menos que con sus cabos, y en forma militar, y que cogiéndoles en otra forma de quatro en quatro ù de

³⁰ B.C. F.B. 9.147.

³¹ B.C. F.B. 2.507.

³² B.C. F.B. 9.144.

³³ Vegeu B.C. F.B. 5.543. També explica una topada el B.C. F.B. 5.542.

ocho en ocho, etc. pudiesen los franceses meterles en galeras, sin que deviese queixarse alguno» ¿Hi ha rere tot això la por a la força d'un exèrcit popular, que sempre podia molestar els sectors benestants? ¿Hi ha la preponderància cada cop més gran del partit pro-francès a la Cort («devióse esta mudança a la instrucció que trajo de Madrid el Marqués de Villadarias»)? Ambdues causes s'havien de barrejar sens dubte, i ho continuarien fent fins al setge final de Barcelona, quan, sempre segons Feliu, uns miquelets aconseguïen entrar a la ciutat «publicando a todos los Soldados Catalanes de los Gremios, que estávamos perdidos, y que fuera no les dexavan obrar, para poder entregar mejor la Plaça, diciendo a este intento otras palabras que omito».

Recapitem. Certament, el que hem escrit fins aquí hauria de ser contrastat per tres altres fenòmens:

—la presència de miquelets catalans entre les tropes franceses, que ha estudiat Núria Sales. No sembla, tanmateix, que els francesos es valgüessin gaire sovint de la crida de sometents; i en qualsevol cas, la població de les zones frontereres sembla actuar majoritàriament contra l'exèrcit francès.

—el paper del contraban com a possible via d'enriquiment de zones frontereres. Eulàlia Duran, efectivament, afirma que, pel que fa a Puigcerdà, «la vila fins i tot s'enriquí, i del 1680 al 1702 pogué dur a terme una sostinguda política de quitament de censals. Era el cantó favorable de la guerra: el proveïment de les tropes i el contraban —i Puigcerdà es trobava en una situació privilegiada— sempre han proporcionat saludables ingressos»³⁴. Remarquem, tanmateix, l'excepcionalitat física de Puigcerdà i repetim, un cop més, que les tropes franceses vivien sobre el país. El cas de Puigcerdà no pot, d'altra banda, negar el progressiu endeutament que hem vist en viles del tipus de Torroella de Montgrí o de La Bisbal, a l'Empordà. Tanmateix, el tema del contraban preocupava les autoritats espanyoles. En un edicte del 2 de gener de 1694³⁵ s'afirma que «alguns fills de perdició» «no han dubtat ni dubten passar del Present Principat de Cathalunya y Comptat de Cerdanya als Regnes de França (...) monedas, cavallas, armas, viures, cànem, alquitrà y otras cosas prohibidas» i entrar-hi «robas, fruyts, pescas, bestians mulats, especieries y altra qualsevol espècie de mercaderia» i que «no dubtan alguns governadors

³⁴ DURAN, Eulàlia: «Les revoltes dels gorretes i dels agermanats», a «*Història dels Països Catalans*», I. p. 1.123.

³⁵ «*Ara ojats*» B. 1.694. B.C. F.B. 2.502.

de las Placas, així per mar, com per terra, especilament los de las frontera del Present Principat, y Comptat de Cerdanya, concedir llicències, permisos y pasaports per comerciar ab los Enemichs».

—alguns gestos francesos per atreure's la població del Principat. Segurament, el més espectacular d'ells va ser el jurament de les Constitucions de Catalunya per part del virrei, duc de Vendôme, en entrar a Barcelona, però anà acompanyat d'altres de menors, com la publicació de pamflets. Un d'ells, intitulat «*Alerta Cathalans*», imprès el 1694, devia utilitzar com a argument anti-espanyol l'aliança de Carles II amb estats protestants. En una proclamació dels diputats oïdors del general contra aquest fullet³⁶ pot llegir-s'hi: «y encara que la astúcia enemiga, hage intentat notar la infidelitat, y desunió de la Iglésia Cathòlica nostra Mare, en què estan, los Regnes de Anglaterra, y Estats de Olanda auxiliars; Emperò, resta ben assegurada la Christiandat en nostre Cathòlic Monarca, y Regnes de Espanya; y bastament té que callar la França en est particular».

Tanmateix, crec que es pot afirmar:

—que l'exèrcit francès no va immiscuir-se en l'organització política interior en el terreny municipal, si més no en les viles petites.

—que, tot i així i a manca d'estudis econòmics aprofundits, el lliurament gairebé permanent de contribucions de guerra durant la segona meitat del s. XVII hagué de perllongar la prostració econòmica de moltes viles de l'Empordà i el Gironès (o, en tot cas, hagué de ser un greu fre a qualsevol tendència de creixement econòmic).

—que les exigències de pagaments, la crema d'esglésies, les accions de càstig... hagueren d'anar generant un pregon sentiment antifrancès, si més no en les zones que més directament les sentiren. El tipus de queixes contra les tropes franceses (segueixo la proclamació de la nota³⁶: «matar», «saquejar las casas», «forçar Donsellas», «maltractar los Sacerdots», «saquejar las Iglésias», «execrable sacrilegi») recorden inequívocament els greuges que donaren lloc a la revolta de 1640. I no deixa de ser simptomàtic que un dels centres de l'austriacisme es trobés, a principis del XVIII, a Vic, una de les ciutats-base en la lluita d'hostigament contra el francès.

—que ahora —i això es veu clarament llegint Feliu de la Penya— s'anà bastint la idea d'una conxorxa castellano-francesa; la impressió,

³⁶ B, 1694. F.B. 2.503. Els diputats recorden els excessos dels francesos a «Ultramort, Sant Iscle, Ullestret, Tor, La Tallada, la Pera, y altres en lo Empurdà; en la Vall de Aro, la Selva y cerca Hostalrich, Romanyà, Calonge, Santa Christina, Vilanna, Bescanó, St. Guillem, St. Feliu, Fogàs, Campins, Sant Salvador de Breda, y altres circumvehins».

doncs, que els catalans havien de defensar-se sols. Una idea que podia donar lloc a diverses realitats: des dels sectors més o menys benestants organitzats com a grup de pressió a Barcelona, fins a l'acció sistemàtica i tenaç dels sometents.